

פרק ו' (פסוקים א- כד) / ברוריה בן-דוד (וייס)

פרק ה' מסתיים במשפט "ותשקט הארץ ארבעים שנה". ושוב בני ישראל עושים הרע בעיני ה', ולאחר השקט והשלום באה פורענות, ושוב מצד מזרח. על הפורענות החדשה ועל השופט שיציל את העם מידי האויב נלמד בפרק ו'.

מי היה האויב הפעם?

אחרי תבוסת סיסרא מידי ברק ודבורה בעמק יזרעאל סר כוחם של הכנענים יושבי העמקים, ואילו בני ישראל עדיין לא התיישבו בעמק יזרעאל ובערבות בית שאן, המבואות המזרחיים של הארץ נפרצו והמדיינים ובעלי בריתם העמלקים ובני קדם לשבטיהם חדרו כפעם בפעם בהמוניהם מעבר הירדן המזרחי ושידדו את תבואת שדות ישראל, השחיתו את יבול הארץ ולא השאירו מחייה בישראל. מצב זה נמשך שבע שנים. "ותעז יד מדין על ישראל... והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני קדם... ולא ישאירו מחיה בישראל... ובאו כדי ארבה לרב... וידל ישראל מאד" (ב-ו).

מדוע השווה הכתוב את האויב לארבה?

מספרם היה רב כארבה. הכתוב המשילם ללהקות ארבה ולא לחול הים מכיוון שהשחיתו את יבול הארץ כארבה.

למדוינים היו גמלים רבים. מדוע השתמשו דווקא בגמלים?

מבנה גופם של הגמלים ותכונותיהם מתאימים ביותר לחיים באזורים מדבריים ומדבריים למחצה. הגמל ניזון מצמחי מדבר, שפתיו העבות וחיכו הקשה מאפשרים לו ללעוס צמחים קוצניים. הגמל מסוגל להתקיים זמן ניכר ללא מזון ומים, הוא אוגר בגופו את עודפי המזון הנהפכים לשומן המצטבר בדבשת, בעתות רעב וצמא הוא מנצלו לשבירת רעבונו וצימאונו. כמו כן הגמלים נשאו על גבם את היבול השדוד.

מה עשו בני ישראל כדי להציל חלק מהיבול?

הם חפרו מערות ומנהרות והקימו מצודות, במקומות סתר אלה החביאו את היבול שהצליחו להציל מידי המדיינים.

ומה נותר לבני ישראל?

"וידל ישראל מאד מפני מדין ויזעקו בני ישראל אל ה' ". עוני ורעב היו מנת חלקם.

כיצד הסביר להם הנביא את סיבת הפורענות?

הלחץ שלוחצים המדיינים את בני ישראל נחשב כעונש מיד ה', על שעשו הרע בעיני ה' המירו את נאמנותם לה' בעבודת אלילים, עבדו את אלילי האמורי, ולכן ה' אינו מגן על הבוגדים בבריתו. הסיבה הזו מוזכרת כבר בשירת דבורה "יבחר אלהים חדשים אז לחם שערים".

ה' שמע את זעקת בני ישראל ושלה להם מושיע. מי נשלה להושיעם?

גדעון בן יואש למשפחת אביעזר משבט מנשה תושב עפרה. יש הסוברים כי עפרה עירו של גדעון היא אולי טייבה מזרחית לתל מונד המצויה בנחלת מנשה.

מדוע נבחר דווקא שבט מנשה?

מעברות הירדן היו בתחום מנשה, לכן היה סבלו של שבט זה גדול מסבלם של שאר השבטים.

המלאך נגלה אל גדעון כדי להטיל עליו את השליחות, ובאותה שעה היה גדעון חובט חיטים בגת כדי להסתתר מפני המדיינים.

למה משמשת הגת?

בגת דורכים ענבים ליין. את החיטים דשים בגורן.

המלאך פותח בברכה "ה' עמך גבור החיל". מדוע תמה גדעון על הברכה?

ברכת "ה' עמך" והתואר "גיבור החיל" היו בניגוד גמור למעמדו חסר הישע של חובט חיטים בגת.

ממה הופתע גדעון עוד יותר?

מדברי המלאך אליו: "לך בכחך זה והושעת את ישראל הלא שלחתיך".

גדעון אינו מאמין שהוא מתאים לבצע את התפקיד שהוטל עליו. מדוע?

כי משפחתו היא הדלה בכל משפחות מנשה, והוא הצעיר ביותר במשפחתו, ובראש העם יכול לעמוד רק בן למשפחה גדולה ומכובדת. ומי יענה לקריאתו וילך אחריו? על איזה כוח מדבר המלאך? הרי גדעון מסתתר וחובט חיטים בגת מפחד שודדי התבואה. הוא לא גילה שום כוח וגבורה. גדעון היה צנוע ועניו כמשה ששאל: "מי אנכי כי אלך אל פרעה?" (שמ' ג, יא). גם גדעון טוען "במה אושיע את ישראל? הנה אלפי הדל במנשה ואנכי הצעיר בבית אבי" (פס' טו).

מה משיב המלאך לגדעון?

"כי אהיה עמך והכית את מדין כאיש אחד" (פס' טז). (גם למשה נאמר "כי אהיה עמך" שמ' ג, יב). תוכל להכות את מדין בקלות כאילו היה איש אחד, כי ה' יהיה עמך להושיע את ישראל.

גדעון מבקש אות כי אכן מלאך ה' דובר אליו. גדעון פונה אל המלאך במשפט: "אם נא מצאתי חן בעיניך ועשית לי אות". לשון פתיחה נימוסית מקובלת לבקשה מופיעה במקומות נוספים (בר' לג, י; בר' מז, כט; שמ' לג, יג; שמ' לד, ט; במד' יא, טו; שמ"א כז, ה; אסתר ה, ח; אסתר ז, ג).

איך נוכח גדעון כי אכן מלאך ה' דובר אליו?

המלאך נגע בקצה משענתו בצור. עלתה אש ושרפה את הבשר והמצות שבהם רצה גדעון לכבד את האורח.

ממה חשש גדעון?

ירא היה פן ימות, כי ראה מלאך אלוקים פנים אל פנים ככתוב: "לא תוכל לראת את פני כי לא יראני האדם וחי" (שמ' לג, כ).

כיצד הרגיע המלאך את גדעון?

"ויאמר לו ה': שלום לך, אל תירא לא תמות" (פס' כג).

גדעון בנה מזבח לה' במקום בו נגלה אליו המלאך כמעשה האבות.

"ויבן (אברהם) שם מזבח לה' הנראה אליו" (בר' יב, ז).
"ויבן (יעקב) שם מזבח כי שם נגלו אליו האלקים בברחו מפני אחיו" (בר' לה, ז).

פרק ו (פסוקים כה-מ)

מה היו פעולותיו הראשונות של גדעון?

גדעון בנה מזבח לה' במקום בו נגלה אליו מלאך ה'. הרס את מזבח הבעל בעירו עפרה בעזרת עשרה אנשים שלא היו מעובדי הבעל. בנה במקומו מזבח חדש לה' על ראש המעוז (הסלע) והקריב עליו את הפר השני אשר לא נועד להיות קרבן לבעל. פעולותיו של גדעון היו נועזות. נדרש היה אומץ לב כדי לנתץ את מזבח הבעל ולשרוף את האשרה שהיו מקודשים ונערצים בעיני אנשי עפרה.

כיצד הגיבו תושבי עפרה על מעשיו של גדעון?

באו אל יואש אביו בדרישה "הוצא את בנך וימות, כי נתץ את מזבח הבעל וכי כרת האשרה אשר עליו" (פס' ל).

מה הייתה תשובת האב?

האב ענה בלעג "האתם תריבון לבעל אם אתם תושיעון אותו אם אלקים הוא ירב לו כי נתץ את מזבחו". אדרבא אם אלקים הוא יגלה את כוחו וימית את גדעון, ואם תקצר ידו אות הוא שהבעל אינו אלוקים.

מעתה משתנה שמו של גדעון הוא נקרא ירובעל. יריב בו הבעל כי ניתץ את מזבחו, על שם מעשיו במלחמתו נגד הבעל.

בשמ"א יב, יא גדעון מכונה ירובעל.

בספר שמואל ב' מוחלף שמו של הבעל אל הכנענים לאות גנאי בשם בשת.

בשמ"ב יא, כא בנו אבימלך נקרא אבימלך בן ירבשת.

בשמ"ב ב, ח "ואבנר בן נר, שר צבא אשר לשאול, לקח את איש בשת בן שאול".

בדה"א ח, לג; ט, ט, לט איש בשת הוא אשבעל בן שאול.

מה הייתה התוצאה של מעשה גדעון בעפרה?

התרופפה האמונה בכוחו של הבעל והאמונה בה' גברה. תחילה חזר בתשובה בית אביו של גדעון, אחריהם כל תושבי עפרה, אחר כך כל שבט מנשה ולבסוף כל השבטים שנלחצו ע"י המדיינים. רק לאחר פעולותיו של גדעון ששימשו מופת והדרכה לעם כולו, באה הזעקת העם לפעולה צבאית נגד המדיינים ועוזריהם שחננו בינתיים בעמק יזרעאל.

ממה אנו למדים שבאמצעות השופר הזעיקו למלחמה?

גדעון תקע בשופר כדי להזעיק את העם למלחמה, גם אהוד בן גרא "ויהי בבואו ויתקע בשופר בהר אפרים" (ג, כז).

אילו שבטים התנדבו להילחם במדיינים?

מנשה, אשר, זבולון ונפתלי.

מדוע דווקא השבטים האלה?

כי הם נלחצו ביותר ע"י המדיינים.

מה אנו יודעים על השבטים האלה?

השבטים שנזכרו לעיל מלבד שבט אשר, התנדבו לעזרת העם גם בימי דבורה והיו מלומדי מלחמה.

מה מבקש גדעון כדי להיות בטוח בהצלחתו?

גדעון מבקש מה' שני אותות שיוכיחו כי ה' יושיע בידו את ישראל. האחד, על גיזת הצמר לבדה יהיה טל וכל הארץ מסביב תהיה יבשה. גדעון לא הסתפק באות הראשון, אולי היה זה מקרה. הוא התנצל לפני ה' שביקש את האות השני "אל יחר אפך בי" כאברהם שאמר: "אל נא יחר לה' ואדברה אף הפעם" (בר' יח, לב), וביקש שמסביב לגיזת הצמר יהיה טל והגיזה תישאר יבשה. האות האחרון היה גדול מן הראשון, שכן דרך הגיזה לספוג את הלחות. עתה ברור לגדעון שה' יושיע את עמו מיד המדיינים.

עבודה בכתב

- 1) מי היה האויב הפעם? אילו נזקים גרם לישראל?
- 2) על מה מעידה חביטת שיבולי החיטים בגת?
- 3) כתבו דו שיח בין גדעון למלאך.
- 4) איך נוכח גדעון כי מלאך ה' הוא הדובר אליו?
- 5) מה היו פעולותיו הראשונות של גדעון?
- 6) כיצד הציל יואש את גדעון?
- 7) כיצד הנציח גדעון את המקום בו התגלה לו המלאך? מי עשה כך בעבר?
- 8) כמה מזבחות בנה גדעון והיכן?
- 9) כיצד הכריז גדעון על גיוס למלחמה? היכן למדנו על צורה דומה של גיוס?
- 10) אילו אותות מבקש גדעון כדי להיות בטוח בניצחון שהובטח לו?

11) מי אמר למי?

- א. ה' עמך גבור החיל.
- ב. ויש ה' עמנו?
- ג. לך בכחך זה והושעת את ישראל מכף מדין.
- ד. הנה אלפי הדל במנשה ואנכי הצעיר בבית אבי.
- ה. על כן ראיתי מלאך ה' פנים אל פנים.
- ו. שלום לך אל תירא לא תמות.
- ז. הוצא את בנך וימת.
- ח. האתם תרחיבון לבעל? אם אתם תושיעון אותו?

12) כתבו בלשון הספר :

- א. הייתה חזקה, גברה.
- ב. מזון המחייה את הנפש.
- ג. נעשה עני.
- ד. להבריח.
- ה. מקום שבו דורכים ענבים ליין.
- ו. תזוז, תסור.
- ז. יובש.
- ח. סחט.

13) התכירונו ? מי אנחנו ?

- א. חבטתי חיטים בגת.
- ב. משפחתי הדלה בכל משפחות מנשה ואני הצעיר ביותר במשפחתי.
- ג. אני אביו של גדעון.
- ד. ביקשנו להרוג את בנו של יואש.
- ה. הוא הוכיח לנו את אפסותו של הבעל.